

Nr 143

Av herr Hjalmarson m. fl., om försäljning till privatpersoner av aktier i AB Statens skogsindustrier och i LKAB.

Vid andra världskrigets slut rådde i ej få demokratiska länder och bland ej få demokratiska politiker den uppfattningen att efterkrigstiden skulle komma att bli inledningen till en period, då allt fler av människornas materiella och kulturella problem både kunde och måste lösas genom kollektiva insatser — genom stat och kommun. Krigstidens undantagstillstånd skulle — hävdade man — i denna mening bli bestående framöver. Demokratierna skulle lösa fredens problem med i princip samma teknik som de använt för att åstadkomma krigstidens extra-ordinära anspänningar.

»Krigshushållningen har visat de stora möjligheterna till intensiv produktion, då arbetskraft och materiella tillgångar utnyttjas under samhällets ledning och för ändamål, som samhället bestämmer», heter det i ingressen till den svenska arbetarrörelsens efterkrigsprogram.

I dag, femton år efter det att denna övertro på effekten av samhällets dirigerering fann sina formuleringar, torde betydligt färre människor vara övertygade om att deras egen framtid blir bättre och säkrare om utvecklingen skulle gå i det ökade statsinflytandets och statsförmyndarskapets tecken. Under alla förhållanden gäller detta i de samhällen, där medborgarna över huvud äger direkt inflytande över skeendet och rätt att ge uttryck för sin personliga uppfattning också i väsentliga samhällsfrågor. Även i diktaturerna med kollektivistisk målsättning tycks ett tryck vara under framväxt, som gör, om än skenbara, frigörelseåtgärder ofrånkomliga.

I själva verket har — sedan förslamningen efter krigsåren förlorat sitt grepp över sinnena — framför allt i den västliga världen en i stora medborgargrupper förankrad rörelse i tiden gjort sig gällande, vars målsättning icke endast är anti-kollektivistisk utan positivt besluten att främja personlig bestämmanderätt och personligt oberoende, icke som ett privilegium för några få, utan som någonting möjligt att nå för många. Gemensamt för alla dessa — var för sig spontant framvuxna men av olikartade nationella förhållanden till sin utformning påverkade — strömningar är, att de drivits av breda medborgarskiktets strävan efter ett personligt ägande, personligt också i den betydelsen att det är undandraget de politiskt dirigerade samfälligheternas dispositioner. Vad människorna önskar är icke ett teoretiskt eller formellt inflytande över samhälleligt ägda företag och nyttigheter, utan egna resurser och egen ekonomisk bestämmanderätt inom en egen, okränkbar sektor. Målsättningen måste därför bli en egendomsägnande demokrati, baserad på de många människornas direkta och personliga äganderätt till konkreta förmögenhetsobjekt eller andelar i sådana, förvärvade genom personligt sparande.

Icke minst under det sistförflutna året har strävandena att främja den egendomsägande demokratin på skilda håll i Europa gjort framsteg. Man kan tala om ett begynnande genombrott på bred front för tanken.

I *England*, där åtgärder för att underlätta egendomsspridningen sedan länge betraktats som en central uppgift för den konservativa regeringen, har genom initiativ från enskilt håll en rad åtgärder för spridning av aktieägandet vidtagits. Bildandet av s. k. investmentklubbar — den i USA vanligaste formen för aktieägande bland människor med små och medelstora inkomster — samt försäljningen av andelsbevis i s. k. unit trusts har enligt föreliggande uppgifter genomgått en sensationell ökning under det senaste året. Härtill har kommit ett antal erbjudanden från organisationer och kreditinstitut, ägnade att underlätta aktieköp av mera konventionell typ genom på olika sätt utformade fördelaktiga avbetalningsarrangemang. Organisationen »Aims of Industry» har lagt fram ett förslag till organiserande av frivilligt aktiesparande i anslutning till företagens löneutbetalningar, vilket mottagits med stort intresse. Det kan i sammanhanget noteras, att Labour Party i en under året publicerad programskrift fört fram tanken, att staten skulle etablera sig såsom aktieägare i enskilda nyckelföretag genom att på börserna köpa aktier och genom att mottaga aktier såsom likvid vid reglering av arvsskatt. Syftet skulle vara att också på detta sätt öka de centrala dirigeringsmyndigheternas inflytande.

I *Tyskland*, där för något år sedan en speciallagstiftning avsedd att gynna uppkomsten av aktiesparkklubbar och andra typer av investeringssammanslutningar genomfördes, har dessa typer av sparinstitutioner under det senaste året visat stark tillväxt. Regeringens föregående år deklarerade avsikt att gradvis överföra statsägda företag i enskild hand genom försäljning av s. k. folkaktier, har förts ytterligare ett steg vidare i och med att en emission av folkaktier i det statsägda företaget Preussag tillkännagivits skola äga rum under våren 1959. Dessa aktier skall i första hand och till förmånskurs utbudas dels till anställda i företaget, dels till personer med årsinkomst understigande 16 000 DM. Sammanlagt kommer 300 000 aktier à 100 DM att emitteras. Man räknar med att ca 10 % av dessa aktier kommer att köpas av företagets egna anställda. Som bekant har förberedelser även träffats om en liknande spridning av äganderätten till Volkswagenwerke. Man måste emellertid avvakta att detta företags rättsliga status blir slutgiltigt fastställt. En rad andra privatiseringsprojekt befinner sig på planeringsstadiet.

Även i *Österrike* arbetar man med förslag att överföra ytterligare företag från den offentliga till den enskilda sektorn. Man söker, genom att på detta sätt öka möjligheterna till värdefasta placeringar av sparmedel, medvetet driva på intresset för personligt sparande hos den stora allmänheten. Den debatt kring det personliga ägandets problem, som där pågår, är ytterst intensiv. Den ger — även från rätt oväntat håll — uttryck för ett omfattande, spontant intresse för en vidgad, personlig äganderätt. Erfarna kännare av landets finansiella förhållanden förklarar sig ha märkt hur helt nya kategorier aktieköpare anmäler sig. Man räknar där liksom i vårt land med

en viss risk för att om denna utveckling fortsätter, marknaden skall bli för trång; det troliga utbudet för litet.

I USA driver alltjämt framför allt de stora företagen en påtagligt framgångsrik upplysningsverksamhet i syfte att bredda sitt ägarunderlag. Denna kombineras med speciella åtgärder i syfte att göra aktieägandet lämpligt och tilltalande även för småspararna. I Förenta staterna tillkommer därutöver det mycket utbredda och mycket starka intresset för egnahemsägande, vilket blivit ett av huvudelementen i »den amerikanska livsformen» med dess på olika sätt manifesterade krav på oberoende och självbestämmanderätt.

I Sverige har under år 1958 en rad initiativ tagits från enskilda företags och organisationers sida i syfte att stimulera aktiesparandet och göra detta känt och uppskattat inom samhällsgrupper, som tidigare med likgiltighet eller misstro sett på aktier som sparmål. Dessa initiativ har genomgående mötts av stort intresse från allmänhetens sida. En av de organisationer, som är verksamma på detta område, har sålunda kunnat konstatera, att samtliga de fyra s. k. öppna aktiefonder, i vilka allmänheten inbjudits att förvärva andelar, övertecknats redan första teckningsdagen. I en annan, s. k. öppen fond, har närmare 140 000 andelar tecknats. Den övervägande delen av intressenterna har tecknat sig för ett ringa antal andelar, vilket tyder på att också i vårt land ett helt nytt skikt medborgare börjar träda fram som aktiesparare.

Inom ramen för bestående lagstiftning och andra möjligheter har initiativ alltså redan tagits för att göra det lättare för allmänheten att engagera sitt sparande direkt i produktionen. Dessa initiativ har fått ett gensvar vars innebörd icke kan missförstås. Utvecklingen ute i världen går emellertid snabbt. Det gäller att inte komma efter. I en utvecklingsfas, där väldiga anspråk kommer att ställas på friskt kapital, där våra konkurrenser uppenbarligen hämtar kraft ur ett bredare och bredare personligt ägande, kan vi inte nöja oss med redan uppnådda resultat. Vi måste underbygga nya, och aktivt medverka till framväxten av ett samhälle, där äganderätten är på en gång säker, personlig och allmän.

Skattepolitik och ekonomisk politik måste genomsyras av en strävan att skapa bättre förutsättningar för ett spritt personligt ägande. Men därutöver bör staten — i syfte att minska anspråken på medborgarna och öka utrymmet för ett demokratiskt ägande — börja avveckla dem av sina ägandeintressen, som icke äger direkt sammanhang med den statliga verksamheten som sådan. Början bör enligt vår mening göras med aktierna i AB Statens skogsindustrier samt de från TGO förvärvade aktierna i LKAB.

Detta förslag — som vi redan förra året väckte — har enligt vår uppfattning, i synnerhet vad gäller Assi, vunnit ytterligare i styrka i ljuset av den nu än värre statsfinansiella situationen och de krav på ytterligare skattefinansierade investeringar i företaget, som framlagts i årets budget.

Värderingen av de aktier som skall försälgas bör företagas av en för ändamålet tillsatt nämnd eller kommitté, som i sig inrymmer erforderlig eko-

nomisk och teknisk sakkunskap, förslagsvis företrädare för Assi, kommerskollegium samt bank- och fondinspektionen. Aktiernas valör bör fastställas till låga belopp, och teckningsrätten bör maximeras i syfte att möjliggöra största möjliga spridning.

Ett liknande förfaringsätt bör komma till användning vad gäller försäljningen av de från TGO förvärvade aktierna i LKAB.

Genom avtal mellan staten och TGO har parternas inflytande i LKAB:s styrelse liksom vissa andra gemensamma intressen reglerats. När vi föreslår en försäljning under kommande budgetår av det statliga aktieinnehavet förutsätter vi, att försäljningen ej skall föranleda revision av denna överenskommelse. De presumtiva aktieägarnas representation i bolagets styrelse bör enligt vår mening ordnas enligt ett system liknande det som användes av försäkringsbolag med många delägare. Utarbetade och praktiskt prövade valordningar av detta slag föreligger. Några tekniska svårigheter att åstadkomma en liknande för LKAB föreligger alltså inte. Då det emellertid närmast torde ankomma på bolagsstämman att framlägga detaljerade förslag härom, nöjer vi oss med att framhålla önskvärdheten av en representation som står i relation till de nya aktieägarnas samlade aktieinnehav.

Med stöd av ovanstående och under åberopande av de i motionerna I:226 och II: 276 vid 1958 års A-riksdag närmare redovisade motiven hemställs, att riksdagen måtte

1) besluta att aktierna i AB Statens skogsindustrier skall — med beaktande av önskemålet om största möjliga spridning — under budgetåret 1959/60 utbjudas till försäljning till ett pris som fastställs av en därtill utsedd värderingsnämnd,

2) besluta att de av staten från Trafik AB Grängesberg-Oxelösund förvärvade aktierna i Luossavaara-Kiirunavaara AB skall — jämväl med beaktande av önskemålet om största möjliga spridning — under budgetåret 1959/60 utbjudas till försäljning till ett pris som fastställs av en därtill utsedd värderingsnämnd,

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte utse ovannämnda värderingsnämnder samt underställa 1959 års höstriksdag de av värderingsnämnderna fastställda försäljningspriserna för godkännande.

Stockholm den 27 januari 1959

Jarl Hjalmarson

Leif Cassel

Tage Magnusson

Einar Hægglom

Gunnar Heckscher

T. G. von Seth

Martin Skoglund

Ernst V. Staxäng

Karin Wetterström

Carl Östlund